

УДК 811.111'373:338.48

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-47>

ОСНОВНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТУРИЗМУ

MAIN FEATURES OF STRUCTURAL ORGANIZATION OF ENGLISH TOURISM TERMINOLOGY

Саламаха М. Я.,*orcid.org/0000-0002-9873-4728**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів
Львівського національного університету імені Івана Франка***Семеряк І. З.,***orcid.org/0000-0001-8983-4551**кандидат педагогічних наук, доцент,**доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів
Львівського національного університету імені Івана Франка*

В даній статті зроблено спробу визначити та описати основні особливості англomовної термінології туризму. Також розглянуто підходи до систематизації термінологічної лексики. Розгалуженість сфери туризму означає, що до її складу входить велика кількість міжгалузевих термінів. Так, до термінології туризму належать терміни готельно-ресторанної справи, транспортної сфери, галузі харчування, географії, індустрії дозвілля тощо. Таким чином, усі терміни туризму пов'язані з організацією туризму, організацією перевезення, організацією проживання, організацією харчування та організацією дозвілля.

Значною особливістю термінології туризму є те, що вона формується на основі загальнонавчальної лексики, яка, набуваючи додаткових семантичних значень, конкретизується в багатокomпонентних термінологічних словосполученнях.

Терміносистема для терміна є полем, до якого той належить і в межах якого реалізується. Кожне термінополе містить своє ядро та периферію. Терміни, які несуть найбільше інформаційне навантаження і найбільше стосуються організації туризму формують ядро терміносистеми. Терміни, які пов'язані з галуззю туризму лише диференційними семами, формують периферію термінополя. Міжгалузеві терміни, які позначають поняття суміжних галузей, наприклад транспортної чи готельно-ресторанної, відносно до ближчої периферії, а загальнонаукові терміни утворюють крайню периферію. Між термінами в термінополі відбувається постійний рух. Термінополе ділимо на тематичні групи, в межах яких будуються лексико-семантичні групи. В терміносистемі туризму виокремлено 15 основних тематичних груп.

Зауважено, що англomовна термінологія туризму активно позичає терміни в інші мови. Запозичення з англomовної термінології в українську термінологію туризму значно полегшують українським студентам-майбутнім фахівцям сфери туризму процес опанування англomовними термінами, оскільки, в переважній більшості, студенти вже стикались з ними в повсякденному житті як користувачі послуг сфери туризму.

Усі вищезгадані особливості англomовної термінології туризму дозволяють викладачам закладів вищої освіти якісно і системно підготувати англomовний курс професійного спрямування для студентів, що значно допоможе їм опанувати досліджувану термінологію.

Ключові слова: сфера туризму, термін, термінополе, міжгалузевий термін, ядро, периферія, запозичення.

This article attempts to define and describe the main features of English tourism terminology. Approaches to the systematization of terminological vocabulary have also been considered. The extensive nature of tourism industry means that it includes a large number of interdisciplinary terms. Therefore, the terminology of tourism includes the terms of the hotel and restaurant business, the transport sector, the food industry, geography, the leisure industry, etc. All tourism terms are related to tourism organization, transportation organization, accommodation organization, catering organization and leisure organization.

A significant feature of tourism terminology is that many terms are formed on the basis of commonly used vocabulary, which, acquiring additional semantic meanings, becomes specified in multi-component terminological phrases.

Terminological system for a term is the field to which it belongs and within which it is implemented. Each terminological field contains its core and periphery. The terms that convey the greatest information load and are most relevant to the organization of tourism form the core of the terminological field. The terms that are related to the tourism industry only by differential semes form the periphery of the field. Interdisciplinary terms, which denote concepts of adjacent industries, such as transport or hotel and restaurant industries, belong to the nearer periphery, and general scientific terms form the farther periphery.

There is a constant movement between terms in terminological field. The field can be divided into thematic groups, within which lexical-semantic groups are built. In tourism terminological system, 15 main thematic groups have been distinguished.

It has been noted that English tourism terminology actively lends terms to other languages. Borrowings from English tourism terminology into Ukrainian tourism terminology greatly facilitates the process of mastering English terms by Ukrainian students who will become specialists in tourism industry, since, in most cases, students have already encountered these terms in everyday life as users of tourism services.

All the above-mentioned features of English tourism terminology allow teachers of higher education institutions to qualitatively and systematically prepare an English-language professional course for students of Tourism Department, which will significantly help them master the researched terminology.

Key words: tourism industry, term, terminological field, interdisciplinary term, core, periphery, borrowings.

Постановка проблеми. Науковці зазначають, що методологія навчання професійної лексики з іноземної мови не є достатньо розвинена, особливо недостатньо розвиненою є методологія розвитку лексичних здібностей і навиків. Відповідно, пошуки нових методологічних рішень, які на практиці забезпечать високоякісне опанування студентами іншомовної термінології їхньої професійної галузі не втрачають своєї актуальності. Перед викладачами постає завдання підготувати результативний англomовний курс, після завершення якого студентами майбутні фахівці з туризму зможуть обслуговувати сферу туризму на високому професійному рівні англійською мовою. Одним із основних складових такого курсу є засвоєння студентами термінів туризму. Вивчення термінів туризму є цікавим як для філологів, так і для фахівців туризму. Оскільки терміносистема туризму все ще розвивається, вона вимагає всебічного та глибокого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливим та необхідним етапом дослідження термінологічної лексики є виявлення її особливостей, аналіз та опис складових частин термінології. Цій проблемі присвячені праці Ж. Багана, В.В. Левицького, С.В. Овсейчик та ін., де закладено основи таксономічної інтерпретації лексики та випрацювано їх основні поняття та ознаки. Терміни туризму різних мов стали об'єктом досліджень багатьох українських науковців. Так, В.В. Ліпінська присвячує свої дослідження особливостям англійської та української терміносистем у галузі міжнародного туризму, Олена Ляховин вивчає терміни сфери туризму в українській та німецькій мовах, І.В. Перішко вивчає сучасні тенденції формування лексики у сфері туристичних послуг, І.М. Черненко досліджує словотвірну деривацію українських термінів із галузі туризму, Т.І. Ткаченко та Ю.Б. Забалдіна присвятили свою працю еволюції українських базових термінів сучасного термінознавства, а Л.В. Півньова – структурній організації термінополя туризму в українській мові, Д.П. Шмідт досліджує способи перекладу англійських туристичних термінів українською мовою, В.В. Прима вивчає семантику і функціонування англomовної туристичної термінології, Н. Біян – структурну класифікацію термінів у галузі туризму в англійській мові, Н.А. Юрко та І.М. Стефанишин досліджують структуру англійських термінів туризму тощо. Питання термінології в галузі туризму вивчали і представники західних наукових шкіл: британської – К. Купер, канадської – С.Л. Дж. Сміт, австралійської – Н. Лейпер та А. Булл, новозеландської – М. Холл.

Мета дослідження. Мета статті – виявити та дослідити основні особливості англomовної термінології туризму. Аналіз таких особливостей дасть змогу українським викладачам закла-

дів вищої освіти якісніше підготувати англомовний курс професійного спрямування та систематизовано подавати термінологічну лексику студентам спеціальності «Туризм» для успішного їхнього засвоєння. Мета передбачає виконання таких завдань: 1) описати структурний склад лексики туризму, а також терміносистеми туризму відповідно до різних видів термінів; 2) виявити та описати основні особливості англомовної терміносистеми туризму, що в подальшому полегшить опанування студентами термінів туризму. Матеріал дослідження – приблизно 2000 термінів, вибраних зі словників та автентичних текстів з туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Туризм – джерело ознайомлення індивіда з культурною спадщиною різних народів та національностей [13, с. 189]. Туризм як галузь знань обслуговує термінологія туризму. Структура лексики туризму є дзеркальним відображенням сучасної структури туризму [11, с. 182].

Терміни не існують ізольовано, вони об'єднуються в систему, яка відображає систему знань в цій галузі [2, с. 142]. Термін – член конкретної термінологічної системи, тому термінологія – це не випадкова сукупність слів, а система взаємопов'язаних термінів, які позначають систему понять якоїсь галузі знань. Кожна терміносистема є реальною і об'єктивною. Вона історично формується незалежно від науки, що її вивчає.

Термінологія – це сукупність термінів як лексичних засобів певної сфери знань. Т.І. Панько вважає, що термінологія – це не система термінів, а сукупність термінів, що входять у певну термінологічну систему [9]. Однією з суттєвих особливостей термінології є те, що вона найбільше піддається свідомому творенню в процесі подальшого розвитку термінологічного фонду літературних мов, удосконалення якого дедалі набуває все більшого значення.

Кожна наукова термінологія є упорядкованою системою, в якій «місце кожного терміна визначається співвіднесенням означуваного ним поняття з іншими поняттями даної галузі науки. Коли відомо, членом якої термінологічної системи є даний термін, то значення його не залежить від контексту і не змінюється ні в якому контексті. Значення ж звичайних полісемічних слів, як відомо, уточнюється лише в контексті, реалізуючись кожен раз у зв'язному висловлюванні» [5, с. 10]. Отже, терміни будь-якої наукової дисципліни в своїй сукупності утворюють її термінологію, яка невіддільна від системи понять даної науки і розвивається разом з нею.

У даній статті важливо згадати і про методи вивчення та систематизації термінології, які позначимо як загальнонауковий, історичний, логіко-лінгвістичний та прикладний.

Історичний метод допомагає при зміні змістовного наповнення понять і допомагає визначити вплив зміни цілей та ціннісних установок суспільства на процеси, що розвиваються у терміносистемі той чи іншої галузі. Понятійно-термінологічна система ґрунтується на продуктивній філософській позиції, мотивованій ціннісно-цільовими пріоритетами часу. Логіко-лінгвістичний метод чітко пов'язаний з закономірностями логіки та термінознавства, які важливі для розвитку та формування понять термінологічної системи. Очевидна диференціація наукового знання призвела до виникнення прикладного методу. Спільною ознакою цих методів є фіксація та опис існуючого у певний період часу стану термінології, яка розуміється як єдине ціле [7, с. 45].

Термінознавці виокремлюють три пласти в лексиці будь-якої галузі: 1) загальнонаукові терміни; 2) міжгалузеві терміни; 3) вузькоспеціальні терміни.

Важливою рисою термінології туризму є те, що «до її складу входить велика кількість загальнозживаної лексики, що пояснюємо, по-перше, тісними взаємозв'язками даної термінології з повсякденною мовою, і, по-друге, застосуванням даної термінології не лише фахівцями туризму, а і затребуваністю звичайними людьми, які користуються послугами цих фахівців» [2, с. 144] (*travel, tour, hotel*).

Оскільки загальнонаукова лексика обслуговує різні галузі наукових знань, вона займає проміжну ланку між термінологією та словами загальнолітературної мови (*система, модуль,*

графік, група тощо). Загальнонаукові терміни використовуються в текстах багатьох галузей і мають здатність конкретизувати свою семантику у складі кілька-компонентних термінів. Наголошуємо, що загальнонавчана лексика зазнає певних уточнень, набуваючи специфічного значення (*bed rate*). Таким чином, англійська термінологія постійно збагачується новими термінами, що утворюються завдяки спеціалізації значення слова чи термінологізації без зміни значення.

Таким чином, в основі лексики термінології туризму лежить загальнонавчана мова, доповнена специфічними термінами, що зумовлено використанням термінології туризму не лише спеціалістами галузі, а й безпосередніми користувачами її послуг [8, с. 42].

Терміни належать до спеціальної лексики (також використовується термін «фахова мова»). Спеціальною лексикою називається сукупність лексичних засобів, крім загальнонавчаних і загальнонаукових, яка вживається в спеціальних сферах людської діяльності, науці, техніці, сільському господарстві, промислового виробництва, культурі, мистецтві, спорті і т. п. Термінологи таку систему називають термінологічною, тому що вона має термінологічне значення. Отже, спеціальна лексика і термінологічна лексика є синонімами.

В.Ф. Кифяк стверджує, що до індустрії туризму належать: 1) галузь гостинності, що пов'язана із розміщенням туристів в готелях, кемпінгах тощо; 2) галузь харчування, що реалізується через комплекс спеціальних закладів: їдальня, кафе, ресторанів; 3) галузь розваг, що допомагають організувати дозвілля туристів (екскурсії, походи, спортивні заходи тощо); 4) галузь транспорту, що забезпечує доставку туристів до місця призначення [6, с. 19].

Така розгалуженість галузі свідчить про велику кількість міжгалузевих термінів. Термінологія туризму охоплює міжгалузеві терміни, які запозичила з суміжних галузей, наприклад, з транспортної (*long-distance coach, fare, car rental*), географічної (*waterfall, mountain, valley, bay*), термінології харчування (*Continental breakfast, buffet, menu*), спортивної (*beach volleyball, paragliding, windsurfing, table tennis*), медичної (*motion sickness*), юридичної (*agreement, claim, force majeure*), комп'ютерної (*Computer Reservation System*) тощо.

Згідно з Півньовою Л.В., «найбільшу кількість міжгалузевих номінацій термінологія туризму має з такими терміносистемами: готельно-ресторанна справа, транспортна сфера, географія, індустрія дозвілля тощо» [11, с.183], з чим ми і погоджуємось.

Вищезгадані риси англомовної термінології туризму роблять її більш доступною для опанування студентами, які навчаються на спеціальності «Туризм» і стануть майбутніми фахівцями туризму, так і звичайними людьми, які користуються туристичними послугами. Відсутність величезної кількості вузькоспеціальних термінів, висока наявність міжгалузевих термінів та зв'язок звичайних людей зі сферою туризму створюють сприятливі умови для успішного вивчення термінології та плідної комунікації в туризмі.

Вузькоспеціальні терміни є найбільш інформативними та утворюють ядро терміносистеми. Терміносистема для терміна є полем, до якого той належить і в межах якого реалізується. Відповідно, термін побутує в термінополі, тобто своєму лінгвістичному середовищі, в якому набуває усіх характерних ознак [11, с. 182]. Польовий метод вивчення лексики заснував німецький вчений Й. Трір, який розробив нові принципи системного аналізу лексики, використавши у своїх дослідженнях глибокий теоретичний та фактичний матеріал [3, с. 74].

Згідно з Денисовою С.П., поле – це ядро-периферійна структура в мові. Семантична будова таких структур утворена за принципом градування – ступеня виявлення ознак із центром, що складається з ознак високого ступеня детермінованості, і периферії – явищ із високим рівнем варіативності [4, с. 65]. Зауважимо, що якщо термін виходить за межі свого термінополя, він перестає бути терміном і починає побутувати як звичайна лексична одиниця, набуваючи конотативного значення.

Кожне термінополе містить своє ядро та периферію. Ядро – це основні, найуживаніші терміни, які несуть основне інформаційне навантаження та на основі яких і утворюється термі-

нологічна система. Периферія ж складається з одиниць, які є найвіддаленішими від ядра за своїм значенням. Ядро формується навколо інваріантної лексеми – архісеми, яка має низку найхарактерніших семантичних ознак для вираження інтегрального значення усього поля. Терміни на периферії конкретизують та деталізують основне значення поля [3, с. 76]. Іншими словами, терміни ядра позначають родові поняття, в той час як терміни периферії виражають видові поняття. Найбільше функціональне навантаження лежить на термінах ядра [11, с. 183]. Не можемо говорити про чіткість меж ядра, периферії і термінополя, адже терміни поля знаходяться в постійному русі. Одні терміни можуть переходити з ядра на периферію, і навпаки, або з одного термінополя в інше. Такий постійний рух термінів свідчить про відкритість та складність терміносистеми.

Терміносистема туризму є яскравим прикладом відкритості системи, адже до її складу входить величезна кількість суміжнонаукових, або міжгалузевих, термінів. Термінополя виокремлюємо за допомогою семантико-логічного критерію. Виокремлюємо центральні слова – слова-ідентифікатори, семний склад яких окреслює семантичний контур майбутньої вибірки. Таким чином, терміни, у яких семи співвіднесеності з галуззю туризму є центральними в семантичній структурі, і складають ядро терміносистеми туризму (*tourism, tourist, tour, tourist operator, travel agent, excursion, destination*).

Терміни, які пов'язані з галуззю туризму лише диференційними семами, утворюють периферію польової структури терміносистеми туризму. Відповідно, міжгалузеві та загальнонаукові терміни утворюють периферію. Більше того, можемо говорити про ближчу і крайню периферію.

Міжгалузеві терміни, які позначають поняття суміжних галузей, відносимо до ближчої периферії (*airport, hotel, resort, charter, boarding pass, castle, nature reserve*). Загальнонаукові терміни утворюють крайню периферію (*system, structure, classification, method*) [11, с. 184].

Таким чином, ядро терміносистеми охоплюють терміни, які несуть найбільше інформаційне навантаження і найбільше стосуються організації туризму. Найвіддаленіша від ядра периферійна зона характеризується слабшим ступенем уточнення відповідних понять [11, с. 184].

В термінополі будуємо тематичні групи. Часто тематичні групи зазнають подальшої класифікації на лексико-семантичні групи (ЛСГ). Соколовська Ж.П. зазначає, що «особливість тематичної групи полягає в тому, що вона, з одного боку, виділена на основі логічного членування широкого поняття, а з іншого, – на основі того, як це поняття членується, і логікою мови – значеннями слова. Отже, тематична група є сходиною класифікації, на якій логіка мовного членування семантичного континууму виступає вже не просто як попередня, інтуїтивна основа, як орієнтир у процесі систематизації людських уявлень про об'єктивну дійсність, але й як самостійний фактор, як питомо мовне членування уявлень людини про об'єктивну дійсність» [12, с. 47]. Тематична група – поняття ширше, ніж ЛСГ. Різним для них є те, що ЛСГ є об'єктивним результатом законів та закономірностей розвитку лексичної семантики мови, в той час як тематична група залежить від рівня знань того чи іншого носія мови (суб'єкта), від уміння класифікувати явища дійсності. Таким чином, тематична група – це терміни, об'єднані однією темою. ЛСГ – група термінів у межах тематичної групи, які об'єднані загальною семантичною ознакою [1, р. 668].

Нами виокремлено 15 основних тематичних груп, а саме: 1) назви видів туризму, подорожей та туристичних маршрутів; 2) назви туристичних об'єктів та місць відпочинку; 3) назви процесів в туризмі; 4) найменування туристів та працівників сфери туризму; 5) назви видів інвентаря туристів та устаткування; 6) назви на позначення різних туристичних формальностей та документів; 7) назви для позначення оплат, тарифів за послуги; 8) найменування в транспортному сегменті та назви різних видів транспорту та перевезення; 9) назви видів приміщень для організації проживання туристів; 10) назви видів закладів харчування, їжі та типів харчування; 11) назви різних видів спорту та розваг для організації дозвілля; 12) назви підприємств

у сфері туризму; 13) назви туристичних подій; 14) найменування в географічному сегменті та 15) назви хворіб, пов'язаних з подорожами. Запропонована класифікація не є вичерпною і може доповнюватися новими групами з огляду на інтенсивний та постійний розвиток нових понять, що вимагають номінації.

З англійської мови надходять багато слів, не оминаючи і сферу туризму. Оскільки англійська мова є мовою міжнародного спілкування, вона обслуговує і сферу туризму. Погоджуємось, що «виникнення запозичених термінів пояснюється зростаючими контактами фахівців туризму різних країн і спільною розробкою конкретних проблем, що вимагає зближення відповідних термінологій» [10, с. 105]. Англійська термінологія туризму розвинена набагато краще, ніж українська термінологія туризму, що пояснюємо екстралінгвістичними чинниками, які вплинули на виникнення та розвиток туризму в світі та в Україні. У зв'язку з цим, українська термінологія запозичує терміни туризму з англійської мови. Навіть якщо існує український відповідник англійського терміна, фахівці сфери туризму та користувачі її послуг застосовують англійський відповідник, що надає, на їхню думку, спілкуванню в туризмі більшої престижності. Наприклад, користувачі туристичних послуг, так само як і студенти, широко вживають англійський термін «*all inclusive*», а не український відповідник «*все включено*», вибираючи тип розміщення в готелі, чи термін «сервіс» замість «обслуговування». Значна кількість термінів туризму, запозичених з англійської мови в українську, насправді сприяє полегшенню процесу засвоєння українськими студентами цієї лексики.

Щодо морфологічних особливостей термінів сфери туризму, наголошуємо, що терміни-іменники складають 88 відсотків усіх термінів. Наша вибірка термінів свідчить про переважну більшість двоконпонентних термінологічних словосполучень, але аналіз структурних особливостей термінів туризму стане об'єктом нашого наступного дослідження.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Термінологія туризму є відкритою та динамічною системою, яка постійно збагачується новими термінами, оновлюється та зазнає постійного впливу інших терміносистем. В ній розрізняємо загальнонаукові, міжгалузеві та вузькоспеціальні терміни. Вузькоспеціальні терміни туризму становлять ядро терміносистеми, в той час як міжгалузеві та загальнонаукові формують периферію. Особливістю досліджуваної термінології є наявність значної кількості міжгалузевих термінів, що пояснюємо тісними зв'язками туризму із суміжними галузями. Українська термінологія туризму запозичує з англійської багато термінів, що, разом з неодноразовим досвідом студентів як користувачів туристичних послуг, створюють сприятливі умови для опанування українськими студентами спеціальності «Туризм» англійських термінів туризму. Структурні особливості термінів туризму стануть об'єктом нашого наступного дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Salamakha M. Studying of the English Environmental Protection Terminology in the Aspect of Thematic Groups and Hyper-hyponymic Relations. *Education's Role in Preparing Globally Competent Citizens. Bulgarian Comparative Education Society*. 2014. Vol. 12. P. 663–669.
2. Біян Н.О. Лексико-семантична та структурна класифікація термінів в англійській мові. *Іноземна філологія*. 2009. Вип. 121. С. 142–149.
3. Гешко Н. Лексико-семантичне поле як системно структурне утворення та методи його дослідження. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. Буков. держ. дед. дн-т, Сучас.ун-т ім. Штефана Великого. Чернівці: БДМУ, 2014. № 2(2). С. 73–78.
4. Денисова С.П. Типологія категорій лексичної семантики. Київ: Вид-во Київського держ. лінгвістичного університету, 1996. 294 с.
5. Карпова В. Л. Термін і художнє слово / В. Л. Карпова. К. : Наук. думка 1967. 129 с.
6. Кифяк В.Ф. Організація туризму: [навч. посіб.]. Чернівці: Книги – XXI, 2008. 344 с.
7. Крижанівська А.В., Симоненко Л.А. Актуальні проблеми впорядкування наукової термінології. Київ, 1987. 163 с.

8. Ліпінська В.В. Особливості англійської та української терміносистеми у галузі міжнародного туризму. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія «Філологія. Педагогіка». 2014. Вип. 3. С. 37–43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vntufil_2014_3_8 (дата звернення: 11.01.2024).
9. Панько Т. І. Від терміна до системи / Т. І. Панько. – Львів : Вища шк., 1979. 148 с.
10. Перішко І.В. Сучасні тенденції формування лексики у сфері туристичних послуг. *«Молодий вчений»*. № 3.2 (55.2), березень, 2018. С. 104–107.
11. Півньова Л.В. Структурна організація термінополя туризму в українській мові. *Термінологічний вісник*. 2019. Вип. 5. С. 182–187.
12. Соколовська Ж.П. Система в лексичній семантиці (аналіз семантичної структури слів.) Київ: Вища школа. 1979. 192 с.
13. Шмідт Д.П. Способи перекладу англійських туристичних термінів українською мовою. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2021. № 52 том 2. С. 189–191.